

Lévai Attila:¹

Versengés egy iskoláért – avagy hogyan lett Komáromé a református tanítóképző- intézet a két világháború között

**Rivalry for a School - or, how Had Komárom Possessed
the Reformed Teacher Training Institute between the World Wars.**

This study examines the multiple problem of teacher education in the Reformed Church after the first world war. There were several teacher training colleges in the Austro-Hungarian Empire, where Reformed teachers studied, too. Of course the Reformed Church had its own teacher training colleges as well. On that score the supply of Reformed teachers in the Church was guaranteed. However, at the end of 1910, the General Convent of Hungarian Reformed Church reported the lack of teachers, especially on the northern part of the country. In the 1920's Pálóczi Czinke István wrote a Memorandum to the prime minister. In that Memorandum he depicted all the thwarting in the Reformed Church, which were caused by Treaty of Trianon. Additionally, he submitted all the rightful demands of the Reformed Church in Czechoslovak Republic. One of these demands was the need of a Reformed teacher training college. Pálóczi Czinke István further subjected to the prime minister the necessity of the grant-in-aid from the government for Church institutions. The very first supporter of the teacher training college was Károly Patay, the chairman of the educational commission of the Convent. In 1922, on the seating of General Convent in Pozsony, the Convent decided that the teacher training college should be established in Komárom. At that time nobody would ever presumed that the Congregation of Komárom had to emulate for the college with the Congregation of Érsekújvár, then with the Congregation of Rimaszombat, and finally, in 1938 with the Congregation of Léva. Finally, Komárom got the right of establishment of the Reformed teacher training college.

Keywords: Reformed Church after the I. World War, teacher training college, General Convent of Hungarian Reformed Church, Czechoslovak Republic, Congregation of Komárom.

¹ Dr. Lévai Attila (Királyhelmec, 1975. 11. 28) A gimnáziumot Kassán, a teológiát Komáromban végezte. Teológiai tanulmányai befejezése után teológiai és zsinati titkár Komáromban, majd 2000-ben kihelyezik a csicsói és kolozsnémai gyülekezetekbe. Gyülekezeti lelkesi szolgálata mellett felsőfokú tanulmányai befejezésétől kezdődően tanársegéd, majd adjunktus, később tanszékvezető, dékánhelyettes, jelenleg pedig dékán a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Karán. Főbb szakterülete a vallási hiedelmek religionisztikai szempontból való tanulmányozása, illetve az egyháztörténet. Elérhetőség: Selye János Egyetem Református Teológiai Kar – Komárom, Szlovákia. mail: levaia@uj.s.k

Bevezető

Az első világháború végéig a ref. tanítóképzés kérdése megoldott volt az egyház számára. Az Osztrák-Magyar Monarchia területén több főiskolai jellegű tanítóképző működött, ahol a református tanítókat is képezték. Természetesen a református egyháznak is voltak önálló tanítóképző főiskolái, s így az állami és egyházi tanítóképzők biztosítani tudták a református egyház számára a tanítói utánpótlást. Mindezek ellenére az 1910-es évek végén a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventjének jegyzőkönyvében már a tanítók hiányáról tesz jelentést a tanügyi előadó, amely elsősorban az ország északi részére jellemző, tehát a Felvidékre. Az elcsatolás után a tanítók hiánya nagyon érzékelhető lett.

„A csehszlovák állam a régi magyar tanítóképző-intézeteket mind megszüntette, s azokat szlovák nyelvűekkel helyettesítette. A magyar tanítói utánpótlás így évről-évre mindig nagyobb nehézségekbe ütközött. Az állam a feltornyosuló nehézségen úgy próbált segíteni, hogy bevezette az ún. tanítói externista vizsgákat, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy 3-4 középis-kolát végzett növendékek magánúton készülve, hosszabb- vagy rövidebb idő alatt tanítói érettségit tehetnek, majd 20 havi gyakorlat után képesítő vizsgára állhattak. Ilyen hiányos szakképzettséggel rendelkező egyének kerültek iskoláinkba is, mert üres tanítói állomás volt elég... A magyar tanítóképzésnek az állam által nyújtott lehetősége természetesen nem elégítette ki egyházunkat, minek folytán egyházi iskoláinkban évről-évre kevesebb lett a megfelelő szakképzett, egyháza érdekeit is figyelemre méltató, hivatása magaslatán álló, református tanító.”²

Kiérezhető ebből az idézetből, hogy az egyháznak nagy szüksége lett egy tanítóképző-intézetre, hogy ezeket az egyházra kedvezőtlen módozatokat, amellyel majdhogynem bárki, minimális műveltséggel is a református egyház szolgálatába állhatott mint iskolai tanító, kiküszöbölje. Ezért indultak be az egyház részéről, közvetlenül az anyaországtól való elszakadást követően, a református tanítóképző-intézet felállítására tett törekvések.

1. Első kezdeményezések

1.1. A szervezkedés kezdetei

Pálóczi Czinke István, a szerveződő Szlovenszkói Tiszáninneni Református Egyházkerület akkor még ügyvezető püspöke egy „Memorandum”-ot intéz a 20-as évek elején a teljhatalmú miniszterhez. Ebben a Memorandumban azokat a visszásságokat írja le, amelyek az egyházi

² CSOMÁR Zoltán: *A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918-1938)*. Ungvár, Magyar Királyi Állami Nyomda kirendeltsége. 1940. 25.

életben az elcsatolás miatt előállottak, s azokat a kéréseket terjeszti a miniszter elé, amelyeket jogosaknak vélt, hogy a református egyház számára Szlovenszko területén biztosítva legyenek. A Memorandumban kérésként szerepel az állam felé egy református tanítóképzőnek a felállítása, s az a további kérése a püspöknek, hogy az általa felsorolt intézmények létrejöttét az állam is segítse elő anyagiak terén. Ez a Memorandum adta meg az első impulzusokat az egyház számára, hogy a lelkészképző mielőbbi felállításával egy időben, amennyiben ez lehetséges volna, alakuljon meg a református tanítóképző is, mert ezzel is elejét lehetne venni az egyre fokozódó tanítóhiánynak. Elkezdődtek tehát az egyház csatározásai a tanítóképző ügyében az állammal, hogy a tanítóképző mihamarább megalakulhasson. A tanítóképző felállításának szükséges és égető voltára a *Református Egyház és Iskola* című egyházi lapban több lelkész is felhívta a figyelmet. Az 1921. évben, az I. évfolyam 11. számában a lap felelős szerkesztője, Réz László közzéteszi írását *A tanítóképzés* címmel. Ebben az írásban hangot ad a következő véleményének a tanítóképzéssel kapcsolatban:

„Mi nem ragaszkodunk ahhoz, hogy legyen ref. jellegű tanítóképző. Mi arra fektetünk elsősorban súlyt, hogy oly tanítók képeztessenek magas fokú szaktudással s azzal a magas intelligenciával, mely a népnevelés-oktatás ügyének megfelel, és akik a mi magyar tanítási nyelvű iskoláinkban a vallás- erkölcsi nevelés oktatás ügyét is méltóképpen szolgálhassák, mert nekünk az az elvi álláspontunk, hogy – ahol csak valaminő rendkívüli okok nem képeznek akadályt – a hitoktatás is tanítók kezében legyen.”³

Ez az eszmefuttatás még arról tanúskodik, hogy a tanítóképző felállítására tett törekvések a kezdetekkor véleménykülönbségeket okoztak a lelkésztársadalomban. Ez volt Réz László véleménye. Ugyanakkor a dunáninnyi református egyházkerületben mind sürgetőbben léptek fel a lelkészek a tanítóképző felállításának kérdése tárgyában. Elsősorban Patay Károly, barsi esperes,⁴ konventi tanügyi bizottsági elnök szállt minden téren síkra a tanítóképzőért. Az 1922-es pozsonyi Egyetemes Konventi ülésen, a Konvent határozatilag kimondta a tanítóképző mielőbbi felállításának szükségességét, a tanítóképző helyéül pedig Komáromot jelölte meg.⁵ A következő évben, 1923-ban az Egyetemes Konvent losonci ülésén az elengedhetetlen fontosságú tanintézmények csoportjába sorolta a református tanítóképzőt is, s a Tiszáninnyi Egyházkerület 1923-as ülésén kimondta a következő határozatot:

„Szlovenszkói és Ruszinszkói református egyházunk részéről és részére egy tanítóképző felállítása, az új államalakulat 5-ik évében, teljesen indokolt, sőt nélkülözhetetlenül szükséges volna. Mert tanítóink száma, részint a halálozás, részint az államból való kiköltözés folytán, állandóan fogy...”

³ *Református Egyház és Iskola*, 1921/I. évf. 11. sz. 1.

⁴ SOMOGYI Alfréd: „A memorandumos évek”. Az 1920-21. év eseményei a helyettes püspöki hivatal (Nt. Patay Károly, alsószecei esperes-lelkész, helyettes püspök) levelezése alapján. In: LÉVAI Attila (szerk.): *Egyház és történelem. Tanulmányok az egyház életéről és történelméről*. Szentendre, Tillingner Péter Műhelye – Szentendre. 77–123.

⁵ SZREEK 1922. V. 17-18-ik napjain tartott közgyűlésének Jk- e, 16.

*Továbbá a tanítóképzőt állítsa fel egyetemes egyházunk ott, ahol a lelkészképzőt fogja felállítani, még pedig egyenesen a lelkészképzővel egy épületben. Ezt a nevelési elönyök is javasolják, ugyanis a leendő papi és tanítói kar együttélése, nevelése csak előnyösen hathat az egyházi jellem fejlődésére...*⁶

Ezen idézet is mutatja, hogy miként módosultak a későbbiekben a kezdeti tervezetek. Itt még közös épületről volt szó, amelyben elhelyezhető lett volna a két intézmény. Persze ez olyannyira nem volt keresztülvihető, hogy a lelkészképző 2, míg a tanítóképző csak 10 év múlva állíttatott fel.

1.2. A komáromi gyülekezet ajánlata

A tanítóképző felállításának gondolatával a komáromi református egyházközség presbitériuma már 1921-ben foglalkozott, s úgy döntött, hogy a református tanítóképző céljaira felajánlja a régi kollégium épületét, valamint a kollégium mellett épült kántorlakást, s annak kertjét, majd az 1922. április 7-i memorandumában a gyülekezet ismételten felajánlotta épületeit és telkét.⁷ Ez volt az első gyülekezeti ajánlat a tanítóképző helyére vonatkozólag. Ekkor még senki sem sejtette, hogy a versengésben a komáromi református egyháznak majd fel kell az évek folyamán vennie a versenyt először Érsekújvárral, majd Rimaszombattal, s amikor a tanítóképzőt új épületben akarták elhelyezni 1938-ban, Lévával is.

1.3. A „Sedivy-féle” javaslat, s a rá adott válasz

Pálóczi Czinke Istvánhoz, a rimaszombati püspöki hivatalba 1922-ben egy nagyon meglepő tartalmú levél érkezett. A szerzője az a Sedivy László volt, aki nyitrai missziói lelkészi hivatalából Érsekújvárra költözött át, és a tanítóképző ügyét e városban akarta továbbvinni. Abban a levélben is, amelyet a Tiszáninneni Ref. Egyházkerület püspökéhez, Pálóczi Czinke Istvánhoz írt, annak a reménységének adott hangot, hogy talán ő lehet az az ember, aki az egyhelyben stagnáló tanítóképző-intézet ügyét előbbre vihetné, Érsekújvárral! Olyan ajánlat volt ez az Egyetemes Konvent felé, amely bizonyára felkelthette a püspök érdeklődését. Sedivy László szinte kész tervvel állott elő, költségvetést is készített, s így tárta a püspök elé elképzeléseit. Sedivy ajánlata a tanítóképzővel kapcsolatban messze túltett mind a komáromi, mind pedig a rimaszombati egyházközségek ajánlatán is. Minimális költséggel szerzett volna olyan épületet, az épület mellett beépítésre alkalmas telket, amely nemcsak a tanítóképző számára lett volna elég, de a költségvetésből még internátust és lelkészlakot is lehetett volna építeni. Az érsekújvári egyházközség további 250 000 koronát

⁶ SzTiREk 1923. X. 16-17-ik napjain tartott közgyűlésének Jk- e, 58.

⁷ CSOMÁR Z: i. m. 151.

ajánlott fel a tanítóképző céljaira, a teljes költségvetésnek majdnem a felét. (A kész költségvetés-tervezet 525 000 korona volt!). Sedivy a maradék összeg előteremtésére az egész egyházra kiterjedő gyűjtési akciót látta a legalkalmasabbnak, s hogy követendő példát mutasson, ő maga 5000 koronát ajánlott a tanítóképző céljaira. Bízott benne, hogy amennyiben többen követik példáját, úgy a maradék összeg nagyon hamar az egyház rendelkezésére áll, s elkezdődhetnek a munkálatok, hogy a tanítóképző minél hamarább megkezdhesse működését. Ez a tervezet csak levél formájában maradt meg. Ami miatt számomra nagyon ellentmondásos ez a tanítóképző felállítására vonatkozó tervezet: az Egyetemes Konvent jegyzőkönyveiben nem találtam rá semmilyen jellegű uralást, hogy érdemben foglalkoztak volna e tervvel. Mindössze egy jegyzőkönyvi kivonatra sikerült rábukkanni a levéltári anyagok között, amely beszámol a tervezetről, de határozat nem született ezzel kapcsolatban. Érdemes tehát elgondolkodni afelett, hogy ami 1922-ben elérhető közelségbe került, az miért lett elfeledve, miért nem szenteltek ennek a javaslatnak akkor több figyelmet. Talán nem kellett volna még 13 évig várni a tanítóképző felállításával, ha komolyabban veszi az Egyetemes Konvent Sedivy László javaslatát. Talán ha több dokumentum maradt volna meg e tervvel kapcsolatban, akkor tisztábban láthatnánk majd 100 év távlatából azokat az okokat, amelyek miatt ez a tervezet csak tervezet maradt, így azonban meg kell elégednünk azokkal a tényekkel, amelyek ma rendelkezésünkre állnak. Azt kell mondjam, hogy a tanítóképző története nem lenne teljes, ha nem vennénk figyelembe ezt a tervezetet, amely fontos részét képezi a tanítóképző felállítása érdekében tett törekvéseknek.

1.4. A várakozás időszaka

A tanítóképző felállításának kérdéskörében a kezdetekkor az ungi egyházmegye lelkészei jártak élen a javaslattételekkel az egyházi lapok hasábjain, ám a barsi egyházmegye ment el tevőlegesen a legmesszebb érdemben. A sürgető hangok akkor még nem találtak olyan kedvező fogadtatásra, mint 1926-ban, amikor szintén az ungi egyházmegye határozata a tanítóképző tárgyában már összefogásra készítette az egész felvidéki magyar református-ságot. A Református Egyház és Iskola 1926-ik évi 43-44. számaiban ismét napirendre kerül a tanítóképző ügye. Két cikk is megjelent, mint hozzászólás az ungi határozathoz, mindkét cikk szerzője "Krónikás", s a címük: *A református tanítóképző*. Ez a két cikk szinte történelmi képet ad a tanítóképző felállítása körüli, egyházon belüli és kívüli csatározásokról a kezdetektől egészen az 1926-ik év végéig. Az idézetek, amelyeket itt felsorakoztatok, szintén ezekről tanúskodnak:

„A református tanítóképző-intézet felállításának az eszméje és az erre irányuló mozgalom nem új keletű. Egész története, múltja van már ennek az ügynek, amelynek első hangadója, bátor kezdeményezője a barsi egyházmegye volt... Az 1923. nov. 27-én tartott rendkívüli közgyűlésen már elhatározó lépésekre szánta el magát az egyházmegye, kimondván: magára vállalja a tanítóképző-intézet felállítását, és azt már 1924. szept.

1-én meg is nyitja. Patay Károly esperes indítványára az egyházmegye a maga részéről a felállítás és a berendezés céljaira 100 000 Ké- t, az évi fenntartás fedezésére pedig lélekszám szerint fizetendő évi 1 kg búzát szavazott meg. A losonci ref. egyház az intézet elhelyezésének céljaira felajánlotta gimnáziumának épületét, a Losonc város által a tanárok részére beszolgáltatni köteles pénz- és terménybeli járulékokat, a gyakorlóiskola fenntartását és a "Nagy Amália" féle 200 000 Ké- és alapítvány jövedelmeit. Nagy, önzetlen, nemes munka indult meg e határozat nyomán. Az egyházmegye által kiküldött bizottság buzgó tevékenysége folytán nemcsak az egyes egyházközségek és hívek, de a társadalom széles rétegeinél szebb adományok, ajánlatok. A tanítóképző céljaira és annak propagálása érdekében Léván egy nagyszabású hangverseny is tartatott, amelynek a 6000 Ké-t jóval meghaladó tiszta jövedelmével együtt, a beérkezett adományok és ajánlatok összege már a 100 000 Ké- t meghaladta. Készen volt a tanítóképző tanterve, költségvetése s minden előmunkálatok megkezdődtek, midőn egyszerre egy nem várt, de még csak nem is sejtett intézkedés útját szegte az egyházmegye nemes felbuzdulásának. A tanítóképző felállítását kimondó barsi egyházmegyei határozat 1924. jan. 24-én került a Kassán üléselő Egyetemes Konvent elé, amikor is a Konvent az egyházmegye szándékához való hozzájárulást megtagadta azon indoklással, hogy a tanítóképzőnek, mind a teológia felállításának jogát az Egyetemes Konvent a maga számára kívánja fenntartani. A barsi egyházmegye 1924. júl. 10-én tartott közgyűlésén szomorúan vette tudomásul a konventi határozatot, de úgy találta, hogy már csak az ügy érdekében is engedni, kitérni és hallgatni kell az egyetemességben megnyilvánuló hatalmasabb erő ellen... Hiszen tudnánk mi nagyot alkotni, csak egy akaraton volnánk! Ha csak fél- vagy negyedrészt annyi áldozatkészséget mutatna minden egyházmegye, mint amennyit Bars kinyilvánított, akkor már büszkén állna a tanítóképzőnk. A jövő sok mulasztást fog számunkra írni a tanítóképző késedelmes felállításá miatt. Szomorú következményei lesznek ennek úgy egyházunkra, mint magyarságunkra nézve! Aki meg akarja látni, már most megláthatja az elővetetett fekete árnyakat! Talán még tehetünk valamit, talán még nem késő, talán (...) a tizenkettedik órát jelző ungi határozatot jobban meghallják, mint a szerény barsi felkínálkozást?! Végezetül még csak egy nagy igazságot kell leszögeznünk: Akik egyházunknak s magyarságunknak megszerzik az első tanítóképzőt, beírják neveiket az örökélet, a hallhatatlanság könyvébe.”⁸

Látható tehát, hogy ajánlatokból és tervezetekből nem volt hiány a tanítóképző felállításával kapcsolatban, elég ha az itt leírt barsi egyházmegyei tervezetere, Losonc, Érsekújvár, Léva városainak ajánlataira gondolunk, s akkor még nem is szóltunk a két legesélyesebb városról, amelyek leginkább óhajtották, hogy a református tanítóképző városukban nyerjen elhelyezést: Rimaszombat és Komárom.

⁸ Vö: Református Egyház és Iskola 1926/VI. évf. 43-44. számok (A ref. tanítóképző), illetve: LÉVAI Attila – SOMOGYI Alfréd: A Szlovákiai Református Keresztény Egyház története 1918–1938 I.: Selye János Egyetem, Komárno, 2015.

1.5. Versengés két város között

Két város maradt végül „versenyben” a tanítóképzőért a 20-as évek végére, Komárom és Rimaszombat. E két város között azonban nagyon intenzív versengés alakult ki, s elképzeléseiket, amelyek a jövőbeni tanítóképző-intézet felállítására vonatkoztak, eljuttatták az Egyetemes Konventhez is. Több évig tartott a két város versengése egymással, amelyből végül Komárom városa került ki győztesen. Kezdetben, a 20-as évek legelején, amikor először került szóba a tanítóképző felállítása az Egyetemes Konvent ülésén, még Komárom volt megnevezve, mint egyedüli lehetséges hely, ahol a legkedvezőbb feltételek mutatkoznak a tanítóképző felállítására. Ebben persze közrejátszott a komáromi egyházközség ajánlata is, amit korábban már ismertettem. A továbbiakban ajánlattal jelentkezett Sedivy László lelkész által Érsekújvár is, majd Léva és Losonc, valamint Rimaszombat. Az érsekújvári illetve a barsi egyházmegye két városának tervezeteiről, ajánlataikról már szintén szóltam. A rimaszombati presbitérium is jelezte érdeklődését már a 20-as évek kezdetén, de ahogyan húzódott a tanítóképző megnyitásának az időpontja, úgy csökkent a rimaszombatiak érdeklődése is. Változás akkor állott be, amikor Pálóczi Czinke István elköltözött Rimaszombatból, feladva püspöki hivatalát, és Magyarországra távozott. A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület új püspöke, s egyben a rimaszombati református egyház újonnan megválasztott lelkésze Péter Mihály, volt gálszécsi lelkipásztor lett. Részben az ő indítványára küldte el a rimaszombati egyházközség presbitériuma ajánlatát a tanítóképző felállításával kapcsolatban Nagy Sándorhoz, felsőzsecsei ref. tanítóhoz, aki a tanítóképző ügyét volt hivatott előbbre vinni, úgy egyházi, mint állami vonalon. Nagy Sándor levelet intézett a rimaszombati egyházközséghez, melyben kérte a rimaszombati egyház részletes ajánlatát a tanítóképző-intézet felállításával kapcsolatban. A rimaszombati presbitérium a soron következő presbitériumi ülésén megtárgyalta a tanítóképző-intézet felállítására érdeklődésében elvélendő tennivalókat, s egyhangúlag elfogadta az elnöklő püspök-lelkész előterjesztését, s presbitériumi határozatban mondta ki a tanítóképző felállításának készségét.⁹

⁹ „Egyetemes Egyházunknak jelenleg tanítóképzője nincs. Ennek folytán iskoláink egy része utánpótlás hiányában vagy üresen áll, vagy képzetlen, sokszor más vallású tanítót kénytelen alkalmazni, aminek a következménye lesz híveinknek tudatlanságba, vallástalanságba és erkölcstelenségbe süllyedése. Ezt megakadályozni Egyetemes Egyházunknak a kötelessége, de a jobb helyzetben levő egyházaknak is elsőrendű feladata – még áldozatok árán is – keresni a kibontakozás útját. A rimaszombati egyház is ezek közé tartozik abban a tekintetben, hogy van egy az ev. egyházzal közös gimnáziumi épülete, melyet az állam bérel. E bérletből a két egyház évi 60 000 koronát kap, melynek fele a rimaszombati ref. egyházné. A szerződés szerint az összeget csakis kulturális célokra szabad fordítani, jelenleg pedig nincs égetőbb kulturális kérdés, mint egy ref. tanítóképző felállítása... Felbívja ezért a presbitériumot, ragadja meg az alkalmat, próbálja dűlőre vinni a tanítóképző ügyét. Járuljon a rimaszombati egyház a mostani, nemsokára ülésező Egyetemes Konvent elé oly ajánlattal, hogy az épületnek telket ajánl fel, éspedig a Sütő-telek kertjét, amelyik közvetlen a gimnázium mellett fekszik. Mondja ki, hogy meglévő készpénzét a tanítóképző épületének felemelésére fordítja, s ha az építkezés többbe kerülne is, a hiányzó összeget fedezni fogja. Rimaszombat geográfiaiilag is alkalmas volna ily intézet felállítására, mert közepén van a szlovenszkói és ruszinszkói egyetemes egyháznak.” In: SzTIREK Püspöki Hivatala 174/ 931. sz. levele, SRK- TGY- L

Mint a leírtakból is kitűnik, a rimaszombatiak is komoly ajánlattal álltak elő, de terveiket nem tudták valóra váltani. Az állam nem nyújtott segítő kezet terveik támogatásához, s így nem rendelkeztek olyan anyagi fedezettel, amely elégségesnek bizonyult volna. (Őszintén szólva a rimaszombatiak ajánlatát a korábbi, érsekújvári ajánlás is jóval felül múlta.) Az anyagiak hiányában Rimaszombatban nem kezdődhetett meg az építkezés, s így Komárom, tekintettel arra, hogy épületet ajánlott e célra, s a nagyobb támogatásnak is köszönhetően elnyerte a jogot, hogy a felállítandó református tanítóképző-intézet székhelyévé váljék, erre azonban még további 5 évet kellett várnia.

1.6. Komárom – a tanítóképző székhelye

A tanítóképző intézet felállításának a joga végül a komáromi egyházközségre és egyházmegyére testálódott. Ez a végleges döntés azonban csak az 1931-32-ik évek fordulóján született meg, mert az 1931. év hozta meg a legnagyobb változást a tanítóképző felállításával kapcsolatban. Az egyház legsúlyosabb problémája lett a tanítóképző ügye, amely már nem tűrt további halasztást. A rimaszombati terv (a ref. tanítóképző-intézet tervrajza, Balogh Elemér püspök ajánlásával), már ott volt az Egyetemes Konvent asztalán, s a komáromi egyházmegye javaslata is a református tanítóképző-intézet felállítására vonatkozól, melyet Nagy Sándor, felsőszecsei tanító dolgozott ki nagy alapossággal. Az Egyetemes Konvent 1931. márc. 18-án tartott ülésén mindkét tervszettel foglalkozott, s mindkét ajánlatot méltányosan fogadta, majd bizottságot hozott létre saját kebeléből a mielőbbi előrelépés érdekében. Ám bármennyire is volt ez az év az előrelépés éve, a holtpontról mégsem sikerült ténylegesen elmozdulni, ami a tanítóképző felállítását illette, mivel az állam egyáltalán nem vette figyelembe a református egyház javaslatait a tanítóképző felállításával kapcsolatban. S ami szintén nem volt elhanyagolható szempont, semmilyen hajlandóságot nem mutatott az illetékes állami hivatal arra vonatkozólag, hogy anyagilag hajlandó lenne támogatni a felállításra kerülő tanítóképzőt. Így aztán a tanítóképző megnyitása tovább húzódott. Ekkor még remény volt az egyház berkeiben arra nézve, hogy a következő évre, 1932-re már minden akadály elhárul, s az intézetet meg lehet majd nyitni, de ez nem így történt. A református tanítóképző intézet ügyében a várt előrelépés nem történt meg az 1932. évben sem, holott ekkor már 13. éve húzódott a református tanítóképzés ügye. Próbálkozások, ajánlások, tervezetek – de érdemleges előrelépés ez ügyben szinte semmi. Ezért volt hát nagy vitát kiváltó az a határozat, amely 1933-ban kimondta, hogy a tanítóképző mielőbbi felállítását előmozdítván a gyülekezetek vállalják fel a lélekszám szerinti 50 fillér hozzájárulást a református tanítóképző javára, hogy így legyen biztosítva a tanítóképző működése. Ez a határozat több héten keresztül a legnagyobb visszhangot kiváltó egyházi belviszályt eredményezte a Református Egyház és Iskola szerkesztője, dr. Magda Sándor, valamint a komáromi egyházmegye és az Egyetemes Konvent tanügyi előadója, Patay Károly között. Az történt ugyanis, hogy Magda Sándor aggodalmának adott hangot a Református Egyház és Iskola hasábjain afelől, vajon a gyülekezetek hajlandóak

lesznek-e a tanítóképző javára a hozzájárulásokat befizetni, hiszen a teológiai járulékot sem fizetik rendszeresen, s az egyház hivatalos lapjának, a Református Egyház és Iskolának is majd 20 000 koronás tartozása van, éppen az előfizetési díjak nem fizetése végett. Ebből kifolyólag Magda Sándor azt javasolta, hogy az egyház csak akkor állítsa fel a tanítóképzőt, ha biztos lehet afelől, hogy lesz ereje annak fenntartásához, s ha rendet tud majd teremteni a szabotáló, a tanítóképzői hozzájárulásokat nem fizető gyülekezetekben. Erre a cikkre Patay Károly egy megrovással felelt dr. Magda Sándor részére, mondván, hogy a 12. órában előállott felesleges aggodalmakkal épp a legtöbbet ártott az ügynek, s hogy éppen ezek a „kassandrai” jóslatok adják majd a legjobb kibúvót a szabotáló gyülekezeteknek. E két cikk elindított az egyházban egy lavinát, s aki csak tehette, tollat ragadott, s hangot adott véleményének a lap hasábjain. A tanítóképző ügye, s ez a „pengeváltás” a REI szerkesztője s a tanügyi előadó között soha nem látott módon rázta fel az egyre inkább eltespedő egyházi közvéleményt. Az Egyetemes Konvent felhívással fordult az egyház gyülekezeteihez, s kérte a gyülekezeteket, nyilvánítsák ki véleményüket a tanítóképzővel kapcsolatban, szükségessnek tartják-e, s ha igen, hajlandóak-e áldozatot hozni az ügy érdekében. Az 1934. jún. 24–26 között tartott Egyetemes Konventi ülés jegyzőkönyve már a konkrét tényeket közli, amikor jegyzőkönyvében megörökítette a tanítóképző felállításának tényét.¹⁰

¹⁰ „Örömmel és meglelégedéssel állapította meg Egyetemes Konventünk, hogy gyülekezeteink nagy többséggel kívánják a ref. tanítóképző felállítását és készségesen vállalják az intézet fenntartásához az évi és személyenkénti 50 fill. hozzájárulást. A lefolytatott gyülekezeti szavazások végeredménye az, hogy 181 gyülekezet minden fenntartás nélkül, 11 gyülekezet pedig bizonyos fenntartásokkal ajánlotta meg a hozzájárulást, és csak 51 gyülekezet hozott nemleges határozatot. A többségi határozat azonban egyetemlegesen kötelező. Megállapított, hogy az intézet felállításának semmilyen törvényes akadályja nincs!... Az intézet elhelyezésére nézve nagy köszönettel fogadta az Egyetemes Konvent a komáromi egyházmegye és a komáromi gyülekezet nagylelkű ajánlatát. A komáromi gyülekezet ingyen telket, a komáromi egyházmegye pedig 100 000 Kç-t ajánlott fel az építkezés céljaira, addig pedig, míg az épület elkészül, a komáromi ó-kollégiumban két tantermet bocsátanak ingyen az intézet rendelkezésére. A fenntartás anyagi fedezetét a gyülekezetek évi és személyenkénti 50 filléres hozzájárulásából 100 000 Kç, és a növendékek által fizetett tandíj képezné. Megállapított, hogy ez a fedezet teljesen elegendő lesz az intézet összes személyi és dologi kiadására. Az intézet működése, irányítása és ellenőrzése tekintetében sem találtott semmi nagyobb nehézség. Türelemmel kell tehát lennünk. A jövőt biztosan meg kell alapoznunk, s a ref. tanítóképzőnek is szilárd alapokra kell épülni. Ha a gyülekezetek teljesítik kötelességüket, s az 50 filléres járulékot pontosan beszoigáltatják majd, meg lesz a ref. tanítóképző 1935. szept. 1-én. Iskoláink ref. szelleme, gyermekeink vallásos, igaz meggyőződése, a jövő nemzedékek hitbuzgósága, anyaszentegyházunknak a Krisztus fundamentumán való megmaradása, magyar nyelvünk, kultúránk, szellemünk megvédése (...) mind-mind a mi tanítóképzőnkkel áll szoros összeköttetésben, megvan tehát minden bizodal-munk arra, hogy híveink e szent célok érdekében tudni fogják kötelességüket. Adja Isten, hogy úgy legyen! In: Református Egyház és Iskola 1934/XIV. évf. 28. sz. 1-2.

Zárszó

„A református tanítóképző-intézet megszületett”¹¹ Erre az örvendetes hírre várt majd 15 évet a felvidéki magyar reformátusság, s végre, hosszas küzdelmek után a várakozás beteljesedett. Az Egyetemes Konvent 1935. május 22-23-án végleg határozott a református tanítóképző felállításáról és megnyitásáról. Kimondta, hogy a tanítóképzőt Komáromban állítja fel, s azt már folyó év szeptember 1-jén, megnyitja. A Konvent hálóját fejezte ki a gyülekezetekkel szemben, hiszen a gyülekezetek támogatása nélkül az egyház még mindig nem tudta volna a tanítóképzőt felállítani, s annak anyagi dolgait magára vállalni. Továbbra is azt kérte a Konvent a gyülekezetektől, hogy a gyülekezetek öleljék keblükre a tanítóképzőt, az újszülött gyermekeket, és gyámolítsák továbbra is lelkes támogatásaikkal. A tanítóképző tényleges működése a felvételi vizsgákkal vette kezdetét, 1935. júl. 16-17-én, ahol 109 növendék jelent meg. Az első évfolyamba felvettek 40 növendéket, majd egy további pótfelvételi vizsgán további 8-at. Az első iskolai évet 1935. szept. 1-jén 48 növendék kezdte meg, 15 leány és 33 fiú. Felekezeti megoszlás szerint: 44 református, 4 ág. hitv. evangélikus, illetőségi helyük szerint: 10 hallgató a kárpátaljai egyházkerületből, 15 a tiszáninneni, míg 23 a dunáninneni egyházkerületből érkezett Komáromba.

Irodalomjegyzék

Levéltári anyag – Az idézett és a lábjegyzetekben hivatkozott levelek és levéltári anyagok a Sárospataki Református Kollégium Levéltárának a Szlovenszkói Tiszáninneni Református Egyházkerület 1920-1938 között éves kartonok levéltári állományát képezik.

Cikkek – A Református Egyház és Iskola 1920-1939 közötti évfolyamainak témánkhoz kapcsolódó cikkei. A publikációban felhasznált cikkek pontos hivatkozási adatai a lábjegyzetekben vannak feltüntetve.

CSOMÁR Zoltán: *A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918-1938)*. Ungvár. Magyar Királyi Állami Nyomda kirendeltsége, 1940.

SZABÓ Antal: *A Szlovákiai Református Egyház története. I. rész*. In: *Régió kisebbségtudományi Szemle*. I. évf. 3. sz. 1990. július. 204–221..

TÓTH László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998. I. kötet*. Budapest, Ister, 1998.

KRÁNITZ Zsolt (szerk.): *„A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkeszi önéletrajzai (1943)*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2013.

LÉVAI Attila – SOMOGYI Alfréd: *A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története 1918 – 1938 1.* Selye János Egyetem, Komárno, 2015.

¹¹ *Református Egyház és Iskola 1935/XV. évf. 24.sz. 1.*

- SOMOGYI Alfréd: *Egyházvezetőink kezdeti tapasztalatai a Janus-arcú Csehszlovák állambatalommal*. In: Mgr. LÉVAI Attila, PhD. – dr. Theol. PÁLFI József, PhD. (szerk.): *Kettős kisebbségben (A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Partiumi Keresztyén Egyetem nemzetközi tudományos konferenciájának tanulmányai)*. Selye János Egyetem, Komárom-Nagyvárad, 2014.
- SOMOGYI Alfréd „*A memorandumos évek*”. Az 1920-21. év eseményei a helyettes püspöki hivatal (Nt. Patay Károly, alsószecesei esperes-lelkész, helyettes püspök) levelezése alapján. In: LÉVAI Attila (szerk.): *Egyház és történelem. Tanulmányok az egyház életéről és történelméről*. Szentendre, Tillinger Péter Műhelye – Szentendre 77–123.